

Araştırma Makalesi

XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Eski Zağra Kazası'ndaki Romanlar (Kıptîler) Üzerine Bir Araştırma

Hasan Ali Cengiz*

(ORCID: 0000-0001-9175-4737)

Makale Gönderim Tarihi

18.02.2022

Makale Kabul Tarihi

20.03.2022

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Cengiz, H. A., "XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Eski Zağra Kazası'ndaki Romanlar (Kıptîler) Üzerine Bir Araştırma", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7/1 (Mart 2022): 1-21.

APA: Cengiz, H. A. (2022). XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Eski Zağra Kazası'ndaki Romanlar (Kıptîler) Üzerine Bir Araştırma. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7 (1), 1-21.

Öz

Romanlar (Kıptîler), savaş ve istikrarsızlık nedenleriyle anayurtları Hindistan'dan batıya doğru göç ederek dünyanın farklı bölgelerine iki koldan dağılmıştır. Osmanlı Devleti'nde çok geniş bir coğrafi sahaya yayılan Romanlar (Kıptîler), *Çingâne* ve *Kıptî* olarak adlandırılmıştır. Osmanlı Devleti, Kıptîlere bir ayrımcılık yapmamış, verginin düzenli toplanması ve toplumun asayiş konusunda hassasiyet göstermiştir. Osmanlı Devleti, farklı dönemlerde yaptığı hukukî düzenlemeler ile Kıptîlerle ilgili kargaşayı ortadan kaldırarak bir düzen oluşturmaya çalışmıştır. XVI. yüzyılın ilk yarısında Kıptîler, Rumeli'nin 90 kadılığında 383 cemaat olarak dağılmış durumda idiler. Rumeli eyaletinde Gayrimüslim Kıptî nüfusunun yoğun olduğu kazalar arasında Eski Zağra da vardır. Muhtemelen 1371 yılında Osmanlılar tarafından fethedilen şehir, Rumeli eyaletinin kazaları içinde yer almış ve uzun süre Edirne'ye bağlı

* Öğr. Gör. Dr., Trakya Üniversitesi Edirne Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Türkiye, hasancengiz@trakya.edu.tr.

Lect. Dr., Trakya University, Edirne Vocational School of Social Sciences, Turkey.

kalmıştır. Bu çalışma ile XVI. yüzyılın ilk yarısında Eski Zağra'daki Kıptîlerin durumları ortaya konulacaktır. Burada yaşayan Kıptîlerin durumunu ortaya koyarken Osmanlı arşiv kaynaklarından istifade edilmiştir. Bu kaynakların başında Eski Zağra'daki Kıptîlerin nüfusu ve ekonomik durumlarını gösteren *120 Numaralı Tapu Tahrir Kayıtları* yer almıştır. Bu kaynaklardan yararlanarak Eski Zağra'daki Kıptîlerin nüfusu, uğraştıkları meslekler ile ekonomik ve sosyal durumları ortaya konulacaktır.

Anahtar kelimeler: Osmanlı Devleti, Rumeli, Eski Zağra, Roman, Kıptî

A Study on the Gypsies in the Old Zagra District in the First Half of the 16th Century

Abstract

Due to war and instability, Gypsies migrated westward from their homeland, India, and dispersed to different parts of the world from two branches. The Gypsies, who spread over a wide geographical area in the Ottoman Empire, were called *Çingâne* and *Kıptî*. The Ottoman Empire did not discriminate against the Gypsies, and showed sensitivity to the regular collection of taxes and public order. The Ottoman Empire tried to create an order by eliminating the confusion about the Gypsies with the legal regulations it made in different periods. In the first half of the 16th century, the Roma were dispersed as 383 congregations under Rumelia's 90 judgeships. In the Rumeli province, there is also Eski Zağra among the districts where the non-Muslim Gypsy population is concentrated. The city, which was probably conquered by the Ottomans in 1371, was included in the districts of Rumelia province and remained connected to Edirne for a long time. With this study, the situation of the Gypsies in the Old Zagora in the first half of the 16th century will be revealed. While revealing the situation of the Gypsies living here, Ottoman archive sources were used. At the beginning of these sources are the Land Registry Number 120, which shows the population and economic status of the Gypsies in the Old Zagora. By making use of these sources, the population of the Gypsies in Old Zagora, their occupations, and their economic and social situations will be revealed.

Keywords: Ottoman Empire, Rumelia, Old Zagra, Gypsy, Kıptî

Giriş

Asırlar boyunca Osmanlı toplumunun bir parçası olan Kıptîler (Romanlar) her bölgede farklı isimlerle anılmışlardır. Kıptîler, kendilerini Rom (Erkek), Romni (dişi) dillerini ise Romani olarak adlandırmışlardır. Rom ismi adam, insan anlamına gelmekte Sanskritçe domba sözcüğünden türemiştir¹. Çingene sözcüğü ise Avrupa'nın çeşitli yerlerinde İran, Belucistan gibi Asya memleketleri ile Mısır, Kuzey Afrika ve Amerika'da yaşayan fizikî yapıları, yaşam tarzları ve lisanları ile birlikte diğer milletlerden ayrı bulunan ve ekseriyetle gezici kavme verilen adlardan Osmanlı Devleti'nde kullanılanıdır. Bu kavmin muhtelif isimleri menşelerinden dolayı iki şekilde izah edilmektedir. Bazıları bunu "Çingene", bazıları da Mısır ile bağlantılarından dolayı "Kıptî" kelimesi ile adlandırmıştır².

Hindistan'daki Çingeneler, savaş ve istikrarsızlık nedeniyle III. ve VII. yüzyıldan itibaren batıya doğru göç ederek dünyanın farklı bölgelerine iki koldan dağılmıştır³. Birinci kol, İran, Suriye ve Bizans üzerinden Mısır'a ulaşmıştır. İkinci kol üzerinden ise Hazar Denizi'nin kuzeyinden Karadeniz'in kuzeyini takip ederek, Balkanlar'a oradan da Avrupa'ya gelmişlerdir⁴. Çingeneler, XV. yüzyıldan sonra Avrupa'ya iyice yerleşerek çiftçilik, paralı askerlik ve demircilik gibi işlerle uğraşıp yaşamlarını sürdürmüştür. 1530 yılında çıkarılan yasaya göre Çingenelere yardım eden kırk paunt cezaya çarptırıldığı gibi bir yerden başka bir yere giden Çingeneler de asılmıştır⁵. Avrupa'da kötü günler geçiren Çingeneler, göç etmek zorunda kalmıştır. Avrupa'da karşılaşmış oldukları bu baskı ve

¹ Muhammet Tağ, *Temettuât Defterlerine Göre Edirne'de Romanlar*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2015, s. 10.

² M. Tayyip Gökbilgin, "Çingeneler", *İA.*, Milli Eğitim Basımevi, C. III, İstanbul 1978, s. 421.

³ Hristo Kyuchukov, Ian Hancock, *Romanlar Tarihleri, Kökenleri, Göç Yolları, Dilleri, Eğitimleri ve Gelenekleri*, ed. Emine Dingaç, Trakya Üniversitesi Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yay., Edirne 2020, s. 36.

⁴ Angus Fraser, *Çingeneler*, Çeviren İlkin İnanc, Homer Kitabevi, İstanbul 2005, s. 81-118.

⁵ İsmail Altınöz, *Osmanlı Toplumunda Çingeneler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 79.

şiddet ortamın arttığı dönemde Çingeneler için en yaşanabilir yer Osmanlı toprakları olmuştur⁶.

Osmanlı Devleti'nde *Çingâne* ve *Kıptî* olarak adlandırıldığından Osmanlı arşiv kayıtlarında da Romanlar için bu ifadeler kullanılmıştır. Bu çalışma esnasında Romanları ifade etmek için bazı yerlerde Kıptî ve Çingene ifadeleri kullanılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde Kıptîlerle ilgili farklı dönemlerde hukukî düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin ilki Fatih Sultan Mehmet zamanında yapılmış olup, "*Rumeli Etrâkinün Koyun Âdeti*" adlı kanunname içerisinde geçmektedir⁷. II. Bayezid Dönemi 1497 yılında İstanbul ve Edirne'ye tabi olan Vize ve Gelibolu sancakları, ayrıca Yanbolu, Niğbolu, Sofya, Niş, Alacahisar, Semendire ve Bosna sancaklarında bulunan Gayrimüslim Kıptîlerin vergilerinin toplanması için gönderilmiş bir kanunname metni daha bulunmaktadır⁸. Kanuni Sultan Süleyman zamanında "*Kanunnâme-i Kıbtîyân-ı Vilâyet-i Rumeli*" adıyla bir düzenleme daha yapılmıştır⁹. Bu Kanunname'ye göre; İstanbul, Edirne ve Rumeli'nin diğer bölgelerinde bulunan her Müslüman Kıptî'den 22 akçe, Gayrimüslimlerden 25 akçe ve dul kadınlarından da altışar akçe resm-i ispenç vergisi alınacaktır. Gayri ahlaki işlerle uğraşan Kıptî kadınlardan her ay 100 akçe alınacaktır. Kıptîler suç ve usulsüzlükleri ile evlilik için de kanunun gerektirdiği bedeli ödeyeceklerdir. Bağlı buldukları kadılığı terk edip başka bir kadılığa gidenler ile gizlenerek izlerini kaybettirmeye çalışanlar bulunarak ceza verilecek ve kendi kadılıklarına iade edilecektir. II. Selim döneminde düzenlenen *Hüdavendigâr Kanunnamesi* içerisinde Kıptîlerle ilgili hüküm yer almıştır. Burada, Kıptîler defterde mülke, vakfa veya tımara

⁶ Sinan Şanlıer, *Hukukî Düzenlemeler Işığında Osmanlı Çingeneleri*, İstanbul 2014, s. 30-31; M. Enver Şerifgil, "XVI. Yüzyılda Rumeli Eyaletindeki Çingeneler, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 15, 1981, s. 120.

⁷ Halime Doğru, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaya-Müsellem-Taycı Teşkilatı (XVI. ve XVII. Yüzyılda Sultanönü Sancağı)* Eren Yayınları, İstanbul 1990, s. 31-32.

⁸ Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukukî Tahlilleri*, C. II, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul 1990, s. 383-384.

⁹ BOA., TT. 370, s. 373.

yazılmışlar ise sancak beyinin onlara müdahali olmayacağı hükmü yer almaktadır¹⁰.

Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyılda Kıptîler de müsellemler olarak kaydedilmeye başlanmıştır. Rumeli topraklarında yaşayan Kıptîlerin hukûki, mali ve askeri işlerini düzenlemek amacıyla merkezi Kırkkilise olan Eski-Hisar-ı Sağra, Hayrabolu, Malkara, Döğence-Eli, İncügez, Gümülcine, Yanbolu, Pınarhisar, Pravadi, Dimetoka, Ferecik, İpsala, Keşan ve Çorlu mıntıklarını içine alan bu bölge Çingene Sancağı olarak kabul edilmiştir. Bu sancak Rumeli eyaletine bağlıdır. İstanbul ve Rumeli eyaleti dâhilinde oturan Kıptîler de bu sancağa bağlanmıştır¹¹.

XVI. yüzyılın ilk yarısında Kıptîler, Rumeli'nin 90 kadılığında 383 cemaat olarak dağılmıştır. Kıptîlerin Rumeli'deki buldukları kazalar şunlardır: İstanbul, Silivri, Vize, Pınarhisar, Kırkkilise, Çirmen, Akçakızanlık, Hasköy, Yenice-i Zağra, Edirne, Filibe, Tatarpazarı, Eski-hisar-ı Zağra, Dimetoka, Keşan, Timur-hisarı, Gümülcine, Yenice-i Karasu, Drama, Siroz, Üsküp, Kalkandelen, Köprülü, Yenice-i Vardar, Selânik, Karaferya, Serfiçe, Kırçova, Pirlepe, Manastır, Kestorya, Horpişte, Bihlişte, Görice, Florine, Sofya, Şehirköy, Berkofça, Silistre, Yanbolu, Prevadi, İlica-i Köstendil, Ustrumca, İştîp, Kratova, İvranya, Agriboz, İzdin, Livadya, İstefe, Atina, Tırhala, Alasonya, Yenişehir, Fener, Çatalca, İnebahtı, Vulçitrin, Priştine, Novabri, İskenderiye, İpek, Alacahisar, Zaplana, Avlonya, Delvine, Belgrad, İlbasan, Draç, Ohri, Debri, Prizrin, Angelikasrı, Srebreniçe, Brevnik, Yenipazar, Narde, Mora, Niğebolu, İvraca, Lofça, İzladi, Tırnovi, Çernovi, Şumnu, Plevne, Semendire, Rudnik, Brançova, Niş'tir. Rumeli'de Kıptîlerin yoğunlukta bulunduğu 55 kazada Müslüman nüfus, 35 kazada da Gayrimüslim nüfus çoğunlukta idi¹²

1523 yılı Rumeli eyaletine ait tahrir defterine göre, Rumeli eyaletinin 93 kazasında 3.926 hane Müslüman, 9.623 hane Gayrimüslim ve 442 hanede de dul kadın yaşamaktadır. Böylece Rumeli eyaletinde 13.991 hane Kıptî nüfus vardır. 1530 yılı tahrir kayıtlarında ise 90 kazada 3.835

¹⁰ Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukukî Tahlilleri*, C. VII, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul 1990, s. 238-239.

¹¹ Emine Dinguç, *Rumeli'de Geri Hizmet Teşkilatı İçinde Çingeneler (XVI. Yüzyıl)*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Eskişehir 2004, s. 24-25.

¹² Altınöz, *Osmanlı Toplumunda Çingeneler*, s. 83-84.

hane Müslüman, 9.602 hane Gayrimüslim, 448 hane dul ve 4 hane de mücerred (bekar) hane olmak üzere 13.889 hane bulunmaktadır¹³. Bu verilerden yola çıkarak XVI. yüzyılda Rumeli eyaletlerinde tahminen 69.955 ile 97.937 Kiptî yaşadığı tahmin edilmektedir.

Rumeli eyaletinde Gayrimüslim Kiptî nüfusunun yoğun olduğu kazalar arasında Eski Zağra vardır. Muhtemelen 1371 yılında Osmanlılar tarafından fethedilen şehre, Eskihişâr-ı Zağra, Zağra-i Eskihişar, Zağra Eskisi daha sonraları ise aynı bölgedeki Zağra-i Cedîd'den ayırmak için yaygın olarak Zağra-i Atîk (Eski Zağra) denilmiştir¹⁴. Osmanlı idaresine girdikten sonra Rumeli eyaletinin kazaları içinde yer alan ve uzun süre Edirne'ye bağlı kalan Eski Zağra Osmanlıların ilk devirlerinde bir uç kale şehri durumunda olmuştur. Ancak daha sonra Osmanlı sınırlarının genişlemesiyle bir iç şehir haline gelmiştir. Şehir Osmanlı hâkimiyeti döneminde âdetâ yeniden kurularak kısa zamanda gelişmiştir. 1530'da Gümlüoğlu İmaretî ve Karaca Ahmed Zâviyesi'nden başka iki cami, iki mescit ve beş hamam mevcuttu. 1570'te cami sayısı beş, mescit sayısı on iki civarındaydı¹⁵. Eski Zağra şehir merkezi 1519 yılında 18 adet ile bütün mahalleler Müslümandır. Fakat bu durum 1568-1569 ve 1570-1571 yıllarında değişmiş olup mahalle sayısı 20'ye yükselmiş ve 2 mahalle gayrimüslim olarak ortaya çıkmıştır. Buradan XVI. yüzyılın ikinci yarısında gayrimüslimlerin yerleştiğini göstermektedir¹⁶. XVII. yüzyılda da gelişmesini sürdürmüştür. Evliya Çelebi, şehrin on dört mahalleye ve kiremitle örtülü üç bin kadar eve sahip olduğunu yazmaktadır. Burada ayrıca yedi cami, Ali Paşa adıyla bilinen bir medrese, kırk iki mektep, beş hamam, 855 kadar dükkân ve bir bedesten bulunduğunu kaydeden Evliya Çelebi, şehrin çuha ve kumaşın yanında ekmeği, balı, ayvası ve sırası ile de meşhur olduğunu belirtir¹⁷.

Bu çalışmada Eski Zağra, Rumeli eyaletindeki kazalar arasında genel Kiptî nüfusunun yanında Gayrimüslim Kiptî nüfusunun yoğun oldu bir

¹³ Altınöz, *Osmanlı Toplumunda Çingeneler*, s. 193-202.

¹⁴ İlhan Şahin, "Eski Zağra", *DİA.*, C. XI, İstanbul 1995, s. 394.

¹⁵ İlhan Şahin, XV. Ve XVI. Yüzyılda Sofya-Filiba-Eski Zağra ve Tatarpazarı'nın Nüfuz ve İskan Durumu, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 48, Haziran 1997, s. 252-253.

¹⁶ Emre Ataş, *XV. Yüzyıl'da Eski Zağra*, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015, s. 10-11.

¹⁷ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, C. III, Yay. Haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, İstanbul 1999, s. 208-210.

şehir olmasından dolayı seçilmiştir. Bu çalışma ile XVI. yüzyılın ilk yarısında Eski Zağra'daki Kıptîlerin durumları ortaya koyarken Osmanlı arşiv kaynaklarından istifade edilmiştir. Bu kaynakların başında Eski Zağra'daki Kıptîlerin nüfusu ve ekonomik durumlarını gösteren *120 Numaralı Tapu Tahrir Kayıtları* ile Kıptîlerle ilgili hükümlerin yer aldığı *Mühimme Defterleri* ve diğer arşiv kayıtlarında yer almıştır. Bu kaynaklardan yararlanarak Eski Zağra'daki Kıptîlerin nüfusu, uğraştıkları meslekler ile ekonomik ve sosyal durumları ortaya konulacaktır.

Eski Zağra'daki Kıptîlerin Nüfusu

1516 tarihli tahrir defterlerine göre Eski Zağra'da on sekiz mahallede toplam 521 hane tahminen 2.700-2.900 kişinin yaşamaktaydı. 1530'da da mahalle sayısı on sekiz olup nüfusu 2.700-2.800 civarında idi¹⁸. Osmanlı Devleti bünyesindeki Kıptîlerin nüfusuyla ilgili detaylı bilgiyi yine tahrir kayıtlarından öğrenmekteyiz. Bu kayıtların ilki Kanuni Sultan Süleyman döneminde 1523 yılında yapılan Rumeli Eyaletine ait tahrir kayıtlarıdır¹⁹. Bu tahrir defterinin 66-75 sayfaları arası Eski Zağra'daki Kıptîlerin kayıtları yer almıştır²⁰.

Bulunduğu Yer	Yerleşim Durumu	Müslüman Hâne	Gayrimüslim Hâne	Bîve (Dul) Hâne	Toplam Hâne
Cemaat-i Gavros (Cocolular)	Yerleşik	47	86	3	136
Cemaat-i Mihâl Maa Vardar	Yerleşik	21	116	3	140
Cemaat-i Küplü	Göçebe	26	133	4	163
Cemaat-i Lala Musa	Göçebe	17	120	2	139
Toplam		111	455	12	578

Tablo 1: 1523 Yılı'nda Eski Zağra'daki Kıptîler

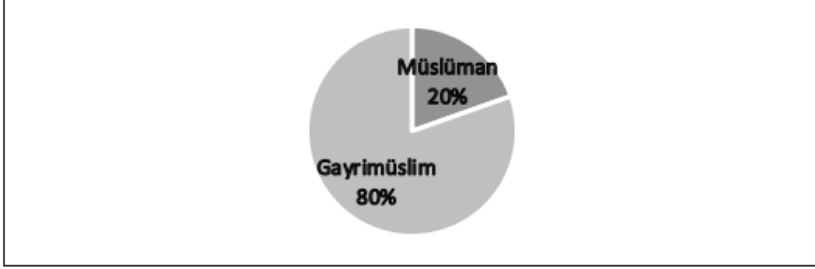
Tablo 1'de yer verildiği gibi 1523 yılında Eski Zağra'da dört cemaat olarak 111 hanesi Müslüman, 455 hanesi Gayrimüslim ve 12 hanesi de bîve (dul) hane olmak üzere 578 hane bulunmaktadır. Bu verilerden Eski Zağra'da yaşayan Müslüman Kıptî nüfus tahminen 555-777'dir.

¹⁸ İlhan Şahin, *a.g.m.*, s. 253-254.

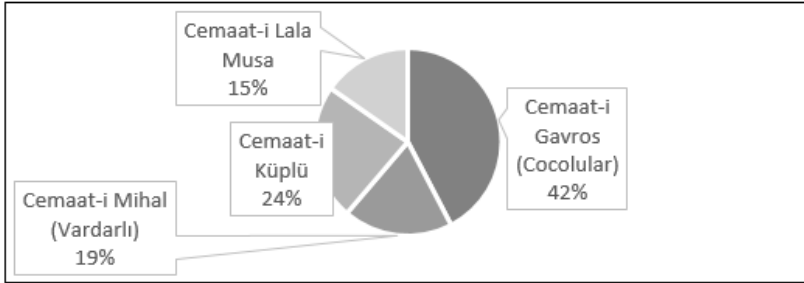
¹⁹ BOA., *TT.120*, s. 4-347.

²⁰ BOA., *TT.120*, s.66-75.

Gayrimüslim nüfus ise 3.235-3.269'dur²¹. 1523 yılında Eski Zağra'da tahminen 2.890-4.046 Kıptî nüfus yaşadığı tahmin edilmektedir. Aşağıda grafik 1'de yer verdiğimiz gibi Eski Zağra, %80 oranı ile Gayrimüslim Kıptî sayısının yüksek olduğu kazaların başında gelmektedir.

Grafik 1: 1523 Yılında Eski Zağra'da Yaşayan Müslüman ve Gayrimüslim Kıptîlerin Oranı

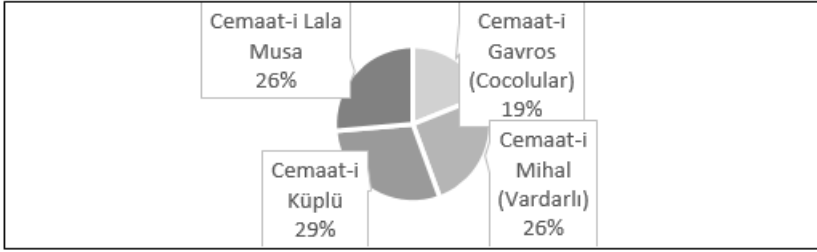

Grafik 2: 1523 Yılında Eski Zağra'daki Müslüman Kıptîlerin Cemaatlere Göre Dağılımı

1523 yılında Eski Zağra'da yaşayan Müslüman Kıptîlerin en yoğun yaşadığı topluluk 47 hane ile % 42'si Gavros (Cocolular) Cemaatidir. Diğer topluluklardaki Müslüman oranı ise Cemaati Küplü 26 hane ile %26, Cemaat-i Mihal (Vardarlı) 21 hane ile %19 ve Cemaat-i Lala Musa 17 hane ile %15'dir²².

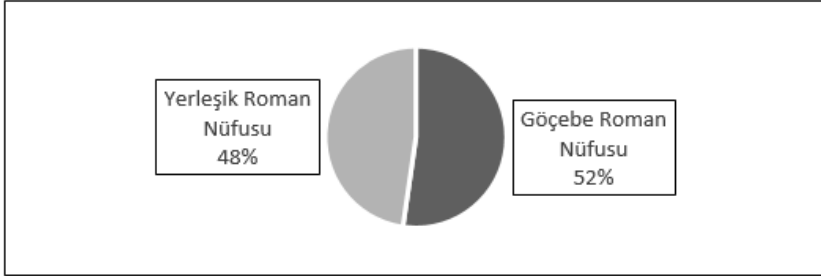
²¹ Nejat Göyünç, hane üzerine yapmış olduğu çalışmasında bir hanede yaşayan kişi sayısını 5 veya 7 kişi şeklinde belirtmiştir. Hesaplama buna göre yapılmıştır. Nejat Göyünç, "Hane' Deyimi Hakkında", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 32 1979, s. 332.

²² BOA., *TT.120*, s. 66-75.

Grafik 3: 1523 Yılında Eski Zağra'daki Gayrimüslim Kiptîlerin Cemaatlere Göre Dağılımı

1523 yılında Eski Zağra'da yaşayan Gayrimüslim Kiptîlerin yoğun olduğu topluluk 133 hane ile % 29 Küplü Cemaati gelmektedir. Diğer topluluklardaki Gayrimüslim oranı ise 120 hane Cemaat-i Lala Musa %26, 116 hane ile Cemaat-i Mihal (Vardarlı) %25' ve 86 hane ile Gavros (Cocolular)%18'dir²³.

Grafik 4: 1523 Yılında Eski Zağra'daki Kiptîlerin Yerleşik ve Göçebe Oranı

1523 tarihinde Eski Zağra'da yaşayan Kiptîlerin 296 hane ile %52'si göçebe ve 270 hane ile de %48'i yerleşik olarak yaşamıştır. Cemaat-i Gavros (Cocolular) ve Cemaat-i Mihal (Vardarlı) cemaatlerinde 68 hane Müslüman ve 202 hanesi Gayrimüslim olmak üzere toplam 270 hane yerleşik yaşam sürmüştür. Cemaat-i Küplü ile Cemaat-i Lala Musa göçebe olarak yaşamıştır. Göçebe olarak yaşayan bu iki cemaatin 43

²³ BOA., TT.120, s. 66-75.

hanesi Müslüman ve 253 hanesi de Gayrimüslim olmak üzere toplam 296 hanedir²⁴.

Yusuf Halaçoğlu, 1528 yılında Eski Zağra'da 61 hane Kıptî olduğu bilgisini vermektedir²⁵. Bu muhtemelen sadece kaza merkezi için verilmiş bir rakamdır. Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyılda Kıptîler de müsellemler olarak kaydedilmeye başlanmış merkezi Kırkkilise (Kırklareli) olan Çingene Sancağı (Liva-i Çingene) kurulmuştur. Bu sancak içerisinde Kıptî nüfusunun en yoğun olduğu yer Eski Zağra'dır. 1530 yılında Çingene Sancağı içerisindeki Eski Zağra'da 77 müsellemler, 226 yamağı olmak üzere teşkilat içerisinde 303 hane bulunmaktadır²⁶. 1530 yılı tahrir kayıtları hâne ve gelir toplamlarını içeren icmal defterdir. Bundan dolayı cemaatlere göre hâne sayıları yerine genel hâne sayıları yer almıştır²⁷. 250 Müslüman, 536 Gayrimüslim ve 12 bive olmak üzere 798 hane yer almaktadır. Bu verilerden 1530 yılında tahminen 3.990-5.586 civarında Kıptî nüfusunun yaşadığını söyleyebiliriz²⁸. 1530 yılında 1523 yılına göre Müslüman Kıptî hane sayısında dikkate değer bir artış olmuştur.

Eski Zağra'daki Kıptîlerin Meslekleri ve Alınan Vergiler

Osmanlı Devleti'nin genelinde bulunan Kıptîler gibi Eski Zağra'daki Kıptîler de zanaatla uğraşmışlardır. Kıptîlerin mesleklerinden bazıları ise demircilik, nalbantlık, sarracılık, dülgerlik, baytarlık, bezirgânlık, değirmencilik, arabacılık, kasaplık, mumculuk, bozacılık, koruculuk, çobanlıktır. Bazı Kıptîler, mesleklerini devlete ait işlerde vergiden muaf olmak kaydıyla icra etmiştir.

Çingene sancağı içerisindeki Kıptîler göreve gitmeleri karşılığında vergiden muaf idiler. Bu teşkilat içerisindeki müsellemlerin hepsi her yıl göreve gitmemekte, sefer olduğu zaman nöbetleşe görev yapmaktaydılar. Eski Zağra seraskerlik bölgesine Hocaverdi karyesine tabi Sazludere'de Tûr Balı veled-i Nasuh, Murad veled-i Yusuf, Salih

²⁴ BOA., TT. 120, s. 66-75.

²⁵ Yusuf Halaçoğlu, Bulgaristan (Osmanlı Dönemi), *DİA*. C. VI, İstanbul 1992, s. 397.

²⁶ Emine Dengeç, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Ordusunda Çingeneler", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 20, Aralık 2009, s. 37.

²⁷ Bu defterin 373-377 sayfaları Rumeli Eyaleti'nde Kıptîlerin bulunduğu kazalar yer almıştır. BOA., TT.370, s. 373-377.

²⁸ BOA., TT. 370, s. 374.

veled-i İnehan gibi kayıtlı müsellemler iki sefer zamanı göreve gitmişlerdir²⁹. Yine bu konuyla ilgili 1572 yılında Çingene Müsellemleri Subaşı'na gönderilen hükümde, Eski Zağra'daki Çingene müsellemlerinin ikinci nöbetlisi olan 155 neferin Vezir Hüseyin Paşa'nın yanına hizmete varması istenmiştir³⁰.

Eski Zağra'da yaşayan Kıptîler tarımla uğraşmışlardır. Çingene Sancağı içerisinde Buğday üretiminin en fazla yapıldığı köyler Eski Zağra kazasındadır. Bu köyler, Yaylacılar, Aladağlı ve Sazludere'dir. Buğday üretimin fazla olmasından dolayı Çingene Sancağında değirmen sayıları da fazladır. Değirmenin en fazla olduğu Narludere Köyüdür. Bu köydeki değirmenlerden yılda 180 akçe vergi alınmıştır. Yine Çingene sancağı içerisinde yer alan Deli İbrahim (Yayabaşı) karyesinde bulunan toprağından 380 akçe çift resmi ve bennak gelirin alınması Kıptîlerin toprakla uğraştıkların da bir kanıtıdır³¹.

Eski Zağra'da geniş ormanlık alanlar olduğundan dolayı Kıptîler orman işleriyle de uğraşmışlardır. Çingene Müsellem Sancağı'nda ormanlık alanın en fazla olduğu yer Eski Zağra nahiyesine bağlı Yaylacılar, Kara Reisli, Hacı İvaz, Yaylacı, Saruca Ahmed, Hacı İvaz, Erdoğanlı köyleridir. Bu köylerdeki ormanlık alanlarda meşe, karaağaç ve palamut ağaçları vardır. Çingene Müsellem sancağında ormanlık alanın en fazla olduğu yer Eski Zağra nahiyesine bağlı Yaylacılar karyesidir. Yine aynı nahiyeye bağlı, Kara Reisli, Hacı İvaz, Yaylacı, Saruca Ahmed, Hacı İvaz, Erdoğanlı, Yanbolu, İlica-i Aydos ve Kızılağaç seraskerlik bölgesinde bulunan Güğümlü karyelerinde "resm-i koru" vergisi alınmıştır³².

Kıptîlerin uğraştığı mesleklerden biri de sarraclıktır. 1540 Çingene Sancağı dâhilindeki Eski Zağra'da Piri sarrac olarak kaydedilmiştir. Yine

²⁹ İsmail Altınöz, *Osmanlı Toplumunda Çingeneler*, s. 143.

³⁰ BOA. A.DVNSMHH.d., 19/282, 6 Safer 980 (18 Haziran 1572).

³¹ Emine Dinceç, *Rumeli'de Geri Hizmet Teşkilatı İçinde Çingeneler (XVI. Yüzyıl)*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Eskişehir 2004, s. 140, 149, 158.

³² Dinceç, *a.g.e.*, s. 156.

Yatkinlı Köyünde Hoca Ali isminde kişi terzilik mesleği yapmaktadır³³. Eski Zağra bölgesindeki Kıptîler donanmaya kürekçi de yazılmıştır³⁴.

Osmanlı Devleti bünyesindeki Kıptîlerden alınan vergilerden başında ispenç vergisi gelmektedir. Kanunnâmelerde ve vesikalarda “Resm-i ispenç” olarak geçen bu vergi daha çok Rumeli Eyaleti’nde tatbik edilmiştir. Şahsi vergi anlamına gelen ispenç, Müslüman Kıptîlerden 22 ve Gayrimüslim Kıptîlerden ise 25 akçe olarak alınmıştır. Rumeli Kıptîleri bu vergiyi hane ve mücerred ayıt etmeksizin eşit olarak ödemiştir³⁵. Osmanlı Devleti bünyesindeki Kıptîlerin ödedikleri ispenç vergisi ile cürüm, cinayet, bâd-ı hevâ ve resmi arûs vergisiyle ilgili detaylı bilgiyi tahrir kayıtlarından öğrenmekteyiz. Bu kayıtların ilki Kanuni Sultan Süleyman döneminde 1523 yılında yapılan Rumeli eyaletine ait tahrir kayıtlarıdır³⁶.

Bulunduğu Yer	Müslüman Kıptîlerden Alınan Vergi (akçe)	Gayrimüslim Kıptîlerden Alınan Vergi (akçe)	Cürüm, Cinayet, bâd-ı Hevâ ve Resmi Arûsları (akçe)	Hâsıl Akçe
Cemaat-i Gavros (Cocolular)	1.034	2.168	798	4.000
Cemaat-i Mihâl (Vardarlı)	462	2.918	822	4.202
Cemaat-i Küplü	572	3.349	954	4.875
Cemaat-i Lala Musa	374	3.018	822	4.214
Toplam	2.442	11.453	3.396	17.291

Tablo 2: 1523 Yılı’nda Eski Zağra’daki Kıptîlerden Alınan Vergiler

Tablo 2’de verildiği gibi 1523 yılı tahrir kayıtlarında Eski Zağra’daki Kıptîler dört cemaat şeklinde yer almıştır. Bu kayıtlarda buradaki Kıptîlerin nüfusunun yanında alınan vergilerde yer almıştır. 1523 yılında

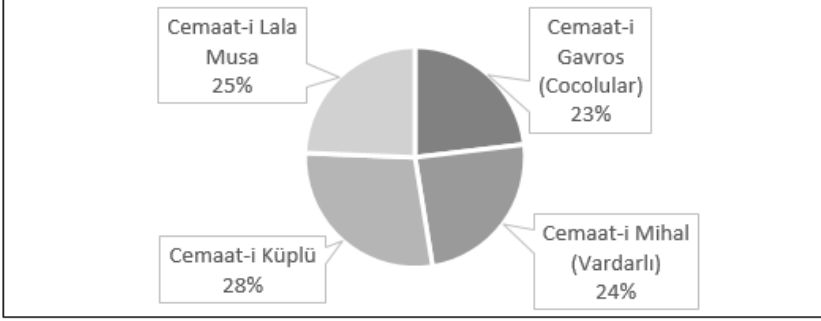
³³ Dingec, *a.g.e.*, s. 164-165.

³⁴ BOA. A.DVNSMHH.d. 24/202, 12 Zilhicce 981 (4 Nisan 1574).

³⁵ İsmail Altınöz, *Osmanlı Toplumunda Çingeneler*, s. 235.

³⁶ BOA., TT. 120, s. 66-75.

Eski Zağra'daki Müslüman Kıptilerden 2.442 akçe, Gayrimüslim Kıptilerden ise 11.453 akçe olmak üzere 13.895 akçe ispenç vergisi alınmıştır. 3,396 akçe ise cürüm, cinayet, bâd-ı hevâ ve resmi arûs vergisi alınmıştır. 1523 yılında Eski Zağra'da yaşayan Kıptilerden toplam 17.291 akçe vergi toplanmıştır.

Grafik 5: 1523 Yılı'nda Alınan Vergilerin Cemaatlere Göre Dağılımı

Eski Zağra'daki dört cemaatten alınan vergilerin dağılımına baktığımız zaman ilk sırada 4,875 akçe ve % 28 oranı ile Cemaat-i Küplü gelmektedir. 4.214 akçe ile % 25 oran ile Cemaat-i Lala Musa ikinci sıradadır. Cemaat-i Mihal (Vardarlı)'da % 24 oranı ve 4.202 akçe ile üçüncü sıradadır. 4.000 akçe ve %23 oranı ile Gavros (Cocolular) Cemaati ise son sıradadır.

1530 yılında ise Eski Zağra'daki Romaların 250 Müslüman, 536 Gayrimüslim ve 12 dul haneden toplam 23.453 akçe ispenç ile cürüm, cinayet, bâd-ı hevâ ve resmi arûs vergisi toplanmıştır³⁷.

Eski Zağra'daki Kıptilerle İlgili Yaşanan Sorunlar

Osmanlı Devleti, bünyesinde yaşayan Kıptilere bir ayrımcılık yapmamıştır. Osmanlı Devleti'nin Kıptilerle ilgili hassasiyet gösterdiği konular, verginin düzenli toplanması ile toplumun asayışı olmuştur. Eski Zağra'da asayışı bozanlar kürek cezasına çarptırılmış, Kıptilere kötü davranılmaması için devlet her zaman gerekli tedbirleri de almıştır.

Dönemin yazışmalarından Kıptilerle ilgili yaşanan sorunların başında vergilerin toplanması konusu geldiği görülmüştür. Osmanlı Devleti

³⁷ BOA., TT. 370, s. 374.

zamanında Kıptîlerin bir kısmı yerleşik iken bir kısmı yarı yerleşikti. Yarı yerleşik zümre ürün ve hizmetlerini satmak için köy, kasaba ve şehirlerin çevresinde belirli bir müddet konaklayarak seyahat etmekteydiler³⁸. Kıptîlerin göçebe bir hayat yaşamalarından dolayı vergilerin toplanmasında bazen zorluklarla karşılaşmışlardır. Bir önceki dönemde vergi almaya gelen vergi memurları tekrar aynı yere geldiklerinde Kıptîleri bulamamıştır. Bunun neticesinde yerlerini terk ederek kaçan Kıptîlerin vergilerini Kanun gereğince sorumluluk cemaat başı olan çeribaşıya aittir. Çeribaşı ya kaçan kişiyi bulup vergisini almak ya da kendisi ödemek zorunda kalmıştır³⁹. Eski Zağra ve çevre kadılara gönderilen hükümde: Çeribaşılık hizmetinde bulunan Kızılca ve Çingene müsellemlerinin mukataa resimlerini senede 12.070.000 akçeye tekabül ettiği bildirilmiştir. Bu meblağın her yıl çeribaşı tarafından tahsil edilmesi istenmiştir⁴⁰.

Vergi toplama esnasında zaman zaman problemler yaşanmıştır. Yaşanan problemlerden biri; vergi toplamak için gelen görevliden vergi verecek kişilerin saklanmasıdır. Böyle bir olay 1574 yılında yaşanmıştır. Eski Zağra'da Saruca isimli çeribaşı bazı Kıptîleri sipahi ve yeniçeri evlerinde saklayıp avarız vergisi toplanmasına engel olmuştur. Bunun üzerine Eski Zağra Kadısı Divana bu konuyu bildirmiş, Divan-ı Hümayunda bu konuda sipahi ve yeniçeri evlerinde Kıptî saklanmaması yönünde karar alınarak yetkililer uyarılmıştır⁴¹. Adam kayırma sadece vergi toplama esnasında değil bazı işler için görevlendirmelerde de yaşanmıştır. Eski Zağra bazı kimseler kürekçi yazılmalarına rağmen göreve gitmemek için farklı yollar denemiştir. Böyle bir olay 1574 yılında yaşanmıştır. Eski Zağra'dan kürekçi yazılan on iki Kıptî, naib tarafından bunlar raiyyet yazılıdır denilerek kollanmıştır. Bunun üzerine Eski Zağra kadısına gönderilen hüküm ile Kıptîye raiyyet yazılmasının mümkün olmadığından naibin bu kişileri bulup görevlerine göndermesi

³⁸ Emine Dengeç, "Osmanlı Devleti'nde Çingeneler ve Göç", *VII. Uluslararası Balkan Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Tam Metin Bildiri Kitabı*, C. II, Ankara 2019, s. 590.

³⁹ Emine Dengeç, "Romanlar(Kıptiler) ve Cizye: Silistre Kazası Örneği (1843)", *Trakya Üniversitesi Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, C. 2, S. 1, Haziran 2021, s. 53.

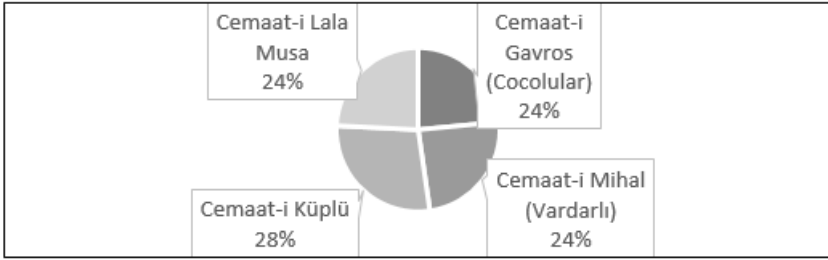
⁴⁰ İsmail Altınöz, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Çingeneler", *OTAM*, S. 48, 2020, s. 18-19.

⁴¹ BOA. A.DVNSMHH.d. 24/848, 3 Safer 982 (25 Mayıs 1574).

istenmiştir. Bu kişiler bulmazsa naibin kendisinin küreğe konulmak için merkeze gönderilmesi emri verilmiştir⁴².

Yaşanan bir diğer problem de Müslüman olan Kıptîlerden cizye talep edilmesi olmuştur. 1691 yılında Eski Zağra'dan Mehmet isimli Kıptîden cizye talep edilmiştir. Bunun üzerine Eski Zağra kadısına gönderilen hüküm ile Müslüman Kıptîlerden cizye talep edilerek rencide edilmemesi istenmiştir⁴³. Vergi ödemede zorluk yaşayan yaşlı kimseler vergiden düşülmüştür.

Osmanlı Devleti'nin aldığı vergilerden biri de evlilik ve tapu resminin yanında suç işleyenlerden alınan vergilerin yer aldığı cürüm, cinayet, bâd-ı hevâ ve resmi arûs vergisidir. Bu vergi oranı Kıptî Cemaatlerindeki suç işleme oranını tam olarak ortaya koymasa da bilgi edinmemizi sağlamaktadır.

Grafik 6: 1523 Yılı'nda Eski Zağra'daki Kıptîlerden Alınan Cürüm, Cinayet, Bâd-ı hevâ ve Resm-i arûs Vergisinin Cemaatlere Göre Dağılımı

Grafik 6'da yer aldığı gibi 1523 yılında Eski Zağra'daki Kıptîlerden alınan cürüm, cinayet, bâd-ı hevâ ve resmi arûs vergisinin cemaatlere göre dağılımını baktığımız zaman, 954 akçe ve %28 oran ile Cemaat-i Küplü ilk sıradadır. % 24 oran ile Cemaat-i Mihâl (Vardarlı), Cemaat-i Lala Musa ve Cemaat-i Gavros (Cocolular) gelmektedir. 1530 yılında ise Kıptîlerden cürüm, cinayet, bâd-ı hevâ ve resmi arûs vergisi olarak 4.478 akçe alınmıştır⁴⁴. Alınan bu vergide 1523 yılına göre bir artış vardır. 1530 yılı tahrir kayıtları hâne ve gelir toplamlarını içeren icmal defter

⁴² BOA. A.DVNSMHH.d. 24/202, 12 Zilhicce 981 (4 Nisan 1574).

⁴³ BOA. İE.DH. 8/829, 19 Ramazan 1102 (16 Haziran 1691).

⁴⁴ BOA., TT. 370, s. 374.

olmasından dolayı cemaat isimleri yer almadığından hangi cemaatte artış olduğunu görmek mümkün değildir.

Kıptîlerin yerleşik hayata geçmemiş olmaları düzeni sağlamayı zorlaştırmıştır. 1702 yılında Eski Zağra ve Kıptîlerin yaşadığı birçok kaza kadısından köy köy gezip gayriahlaki davranışlar içerisinde bulunan Kıptî taifesinin istedikleri yerlerde gezdirilmeyip, yerleşik hayata geçirilerek helal kazançla meşgul olmaları ve itaat etmeyenler hakkında gereğinin yapılması istenmiştir.⁴⁵ Buna rağmen Eski Zağra bölgesindeki Kıptîler zaman zaman toplumsal düzeni bozucu eylemler içerisinde oldukları görülmüştür. Bu tür olayların başında hırsızlık gelmektedir. 1702 yılında Eski Zağra Kazası'nın Dünderli Köyü sakinlerinin hayvanları Karaca Köyü sakinlerinden olan Kıptî Karaca Mustafa tarafından gasp edilmiştir. Suçlu bulunan bu kişiye kürek cezası verilmiştir⁴⁶. 1713 yılında da Eski Zağra sakinlerinden Dimitri'nin evi Kıptî Ahmed tarafından basılmış, işkence edilerek para ve eşyası gasp edilmiştir. Bu kişinin yakalanması için Edirne Bostancıbaşısına ve Eski Zağra kadısına hüküm gönderilmiştir⁴⁷.

Sonuç

Osmanlı Devleti, farklı dönemlerde yaptığı hukukî düzenlemeler ile Kıptîlerle ilgili kargaşayı ortadan kaldırarak bir düzen oluşturmaya çalıştığı görülmektedir. XVI. yüzyılın ilk yarısında Eski Zağra, genel Kıptî nüfusunun yanında özellikle de Gayrimüslim Kıptî nüfusunun yoğun olduğu şehirlerden birisidir. Eski Zağra'daki Kıptîlerin bir kısmı yerleşik hayata geçse de diğer şehirlerde olduğu gibi çoğunluğun göçebe bir hayat sürmüştür. Diğer bölgelerde olduğu gibi Eski Zağra'da da Kıptîleri yerleşik hayata geçirme girişimlerinin başarısız olduğu görülmüştür. Eski Zağra'daki Kıptîlerin çoğunluğunun göçebe olması dolayısıyla nüfusunun tam olarak tespit edilmesinin zor olduğu ve yıllara göre birbirinden farklı rakamların çıktığı görülmüştür. 1523 yılı Rumeli eyaletine ait tahrir kayıtlarında Eski Zağra'da 578 hanede tahminen 2.890-4.046, 1530 yılı tahrir kayıtlarında ise tahminen 3.990-5.586 Kıptî yaşamıştır.

⁴⁵ BOA. A.DVNSMHH.d., 112/702, 30 Zilkade 1113 (28 Nisan 1702).

⁴⁶ BOA. A.DVNSMHH.d. 112/1384, 20 Cemaziyevvel 1114 (11 Kasım 1702).

⁴⁷ BOA. A.DVNSMHH.d. 121/1001, 29 Şevval 1125 (18 Kasım 1713).

Eski Zağra'da da Kıptîler, birçok zanaatla uğraşmıştır. Bunlar arasında; gündelik yaşamda gereksinim olan saraçlık, terzilik, fırıncılık gibi meslekler vardır. Kıptîler, tarım, hayvancılık ve orman işleriyle de uğraşmıştır. Osmanlı Devleti'nin Kıptîlerle ilgili önceliği vergilerin muntazaman toplanması olmuştur. Dönemin yazışmalarından Eski Zağra'daki Kıptîlerle ilgili yaşanan sorunların başında bu konu geldiği görülmüştür. Göçebe yaşayan Kıptîler sürekli yer değiştirerek vergi vermekten kaçınmıştır. Osmanlı Devleti'nin genelinde olduğu gibi Eski Zağra'daki Kıptîlerin Müslüman olanlarından 22 ve Gayrimüslimlerden ise 25 akçe ispenç vergisi alınmıştır. Eski Zağra'daki Kıptîlerin çoğunluğunun göçebe olması nedeniyle toplanan vergi oranları da yıllara göre farklı olduğu görülmüştür. Alınan vergiler 1523 yılında 17.291 akçe, 1530 yılında 23.453 akçe olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin Kıptîlerle ilgili hassasiyet gösterdiği konulardan biri de toplumun asayişli olmuştur. XVI. yüzyılın ilk yarısında Eski Zağra'daki Kıptîlerden asayişli bozup cinayet, hırsızlık ve gayriahlaki davranışlar içerisinde bulunanlara kürek cezası gibi gerekli cezalar verilmiş, bunun yanında Kıptîlere kötü davranılmaması için de devletin her zaman gerekli tedbirler aldığı görülmüştür.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA. A.DVNSMHH.d. 112/1384, 20 Cemaziyelevvel 1114 (11 Kasım 1702).

BOA. A.DVNSMHH.d. 121/1001, 29 Şevval 1125 (18 Kasım 1713).

BOA. A.DVNSMHH.d. 24/202, 12 Zilhicce 981 (4 Nisan 1574).

BOA. A.DVNSMHH.d. 24/202, 12 Zilhicce 981 (4 Nisan 1574).

BOA. A.DVNSMHH.d. 24/848, 3 Safer 982 (25 Mayıs 1574).

BOA. A.DVNSMHH.d., 112/702, 30 Zilkade 1113 (28 Nisan 1702).

BOA. A.DVNSMHH.d., 19/282, 6 Safer 980 (18 Haziran 1572).

BOA. İE.DH. 8/829, 19 Ramazan 1102 (16 Haziran 1691).

BOA., TT. 370, s. 373.

BOA., TT.120, s. 66-75.

Kitap ve Makaleler

- Akgündüz, Ahmet, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukukî Tahlilleri*, C. II, VII, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul 1990.
- Altınöz, İsmail, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Çingener", *OTAM*, S. 48, (2020), s. 1-34.
- Altınöz, İsmail, *Osmanlı Toplumunda Çingener*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.
- Ataş, Emre, *XV. Yüzyıl'da Eski Zağra*, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Dingeç, Emine, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Ordusunda Çingener", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 20, (2009), s. 33-46.
- Dingeç, Emine, *Rumeli'de Geri Hizmet Teşkilatı İçinde Çingener (XVI. Yüzyıl)*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Eskişehir 2004.
- Dingeç, Emine, "Osmanlı Devleti'nde Çingener ve Göç", *VII. Uluslararası Balkan Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Tam Metin Bildiri Kitabı*, C. II, Edirne: 19-21 Ekim 2019, Ankara 2019, s. 587-604.
- Dingeç, Emine, "Romanlar(Kiptiler) ve Cizye: Silistre Kazası Örneği (1843)", *Trakya Üniversitesi Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, C. 2, S. 1, (2021), s. 35-56.
- Doğru, Halime, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaya-Müsellem-Taycı Teşkilatı (XVI. ve XVII. Yüzyılda Sultanönü Sancağı)* Eren Yayınları, İstanbul 1990.
- Evlıya Çelebi, *Seyahatnâmesi*, C. III, Yay. Haz. Seyit Ali Karaman-Yücel Dağlı, İstanbul 2006.
- Fraser, Angus, *Çingener*, Çeviren İlkin İnanç, Homer Kitabevi, İstanbul 1999.
- Gökbilgin, M. Tayyip, "Çingener", *İA.*, Milli Eğitim Basımevi, C. III, İstanbul 1978, s. 420-426.
- Göyünç, Nejat, "Hane' Deyimi Hakkında", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 32, (1979), s. 331-348.
- Halaçoğlu, Yusuf, *Bulgaristan (Osmanlı Dönemi)*, *DİA*. C. VI, İstanbul 1992, s. 396-399.
- Hristo Kyuchukov, Ian Hancock, *Romanlar Tarihleri, Kökenleri, Göç Yolları, Dilleri, Eğitimleri ve Gelenekleri*, ed. Emine Dıneç, Trakya Üniversitesi Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yay., Edirne 2020.
- Şahin, İlhan, "Eski Zağra", *DİA.*, C. XI, İstanbul 1995, s. 394-396.
- Şahin, İlhan, *XV. Ve XVI. Yüzyılda Sofya-Filibe-Eski Zağra ve Tatarpazarı'nın Nüfuz ve İskan Durumu*, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 48, (1997), s. 252-254.

Şanlıer, Sinan, *Hukukî Düzenlemeler Işığında Osmanlı Çingeneleri*, İstanbul 2014.

Şerifgil, M. Enver, "XVI. Yüzyılda Rumeli Eyaletindeki Çingeneler, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 15, (1981), s. 117-144.

Tağ, Muhammet, *Temettuât Defterlerine Göre Edirne'de Romanlar*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2015.

Extended Abstract

Due to their forced sedentary life, the Gypsies migrated westward from their homeland of India, starting from the 5th century AD, and dispersed to different parts of the world in two ways. It reached Egypt via Iran, Syria and Byzantium via the first branch. Through the second branch, it followed the north of the Black Sea from the north of the Caspian Sea and came to the Balkans and then to Europe. Gypsies, After the 6th century, he settled in Europe and continued his life by dealing with farming, mercenary and blacksmithing, as well as being a showman, fortune telling and musician. According to the law enacted in 1530, those who helped the Gypsies were punished and the Gypsies who went from one place to another were hanged. Under these conditions, the most livable place for the Gypsies, who had bad days in Europe and were forced to migrate, was the Ottoman lands.

In Ottoman sources, it was named as "Çingâne" and "Kiptî". Although the Gypsies, who spread over a wide geographical area in the Ottoman Empire, were divided into two groups as Muslims and non-Muslims, they were considered legally equivalent to each other. The Ottoman Empire did not discriminate against the Gypsies living in it, and showed sensitivity about the order of the society with the regular collection of taxes. The Ottoman Empire tried to create an order by eliminating the turmoil related to the Gypsies with the legal regulations it made in different periods.

In the first half of the 16th century, the Gypsies were dispersed as 383 congregations under 90 judgeships of Rumelia. In Rumelia, in 55 districts where Gypsies were concentrated, the Muslim population was in the majority, and in 35 districts, the non-Muslim population was in the majority. In Rumelia, there is also Eski Zağra among the districts where the non-Muslim Romani population is concentrated. The city, which was probably conquered by the Ottomans in 1371, was attached to Edirne for a long time, which was included in the districts of Rumelia province after it came under Ottoman rule.

According to the cadastral registers dated 1516, a total of 521 households and approximately 2700-2900 people lived in eighteen neighborhoods in Eski Zağra. In 1523, there were 578 households, of which 111 were Muslim, 455 were non-Muslim, and 12 were widowed,

as four communities. Based on these data, the Muslim Romani population living in Old Zagora is estimated to be 555-777. The non-Muslim population is 3,235-3,269. It is estimated that in 1523, an estimated 2,890-4,046 Roma population lived in the Old Zagora. In the first half of the 16th century, Old Zagora was one of the cities where the general Gypsy population, especially the non-Muslim Gypsy population was concentrated. Although some of the Gypsies in Old Zagora settled down, the majority of them led a nomadic life as in other cities. As in other regions, attempts to settle the Gypsies in the Old Zagora were not successful. Due to the fact that the majority of Gypsies in Old Zagora are nomadic, it is difficult to determine the exact population and the figures differ from each other according to the years.

Like the Gypsies in the whole of the Ottoman Empire, the Gypsies in the Old Zagora were also engaged in a craft. Gypsies were engaged in miller, coachman, butcher, candle maker, boza maker, village guard, shepherd, saddlery, tailor, baker, agriculture, animal husbandry and forestry. Gypsies also worked in these professions in state jobs, provided that they were exempt from tax.

The priority of the Ottoman Empire regarding the Gypsies was the regular collection of taxes. From the correspondences of the period, it was seen that this issue was at the forefront of the problems experienced with the Gypsies in the Old Zagora. It is understood that the Gypsies living as nomads avoid paying taxes by constantly changing their places. Among the taxes collected from the Gypsies in the Ottoman Empire, the taxpayer tax comes first. Although the jizya was a tax collected from non-Muslims, the jizya was also taken from both Muslims and non-Muslims of the Gypsies, but the amount was kept different. 22 of the Muslims and non-Muslims; It was taken as 25 akçe. Due to the nomadic life of the Gypsies, there were sometimes such difficulties in collecting the taxes that the tax officers who came to collect taxes in the previous period could not find the Gypsies when they came to the same place again. As a result of this, it fell to the Coptic jizyedars to pay the taxes of the Gypsies who left their places and fled. One of the problems experienced; Taxpayers were hidden from the official who came to collect taxes. Nepotism was experienced not only during tax collection but also in assignments for some jobs. Although

some people were registered as rowers, Old Zağra tried different ways not to go to duty. Another problem experienced was the demand of jizya from Muslim Gypsies. The fact that the Gypsies did not have a settled life made it difficult to maintain order. In 1702, many Gypsies of the Old Zagora and Gypsies were asked to take action against those who did not obey, and not to show the Coptic group, which was in immoral behavior from village to village, to be engaged in halal earnings by establishing a settled life. Despite this, it has been seen that the Gypsies in the Old Zagora region sometimes engage in acts that disrupt the social order. Theft is one of these incidents.

With this study, the situation of the Gypsies in the Old Zağra in the first half of the 16th century will be revealed. While revealing the situation of the Gypsies living here, Ottoman archive sources were used. At the beginning of these sources, there was the "*Tapu Tahrir Records No. 120*" showing the population and economic status of the Gypsies in the Old Zagora. By making use of these sources, the population of the Gypsies in Old Zagora, their occupations, and their economic and social situations will be revealed.